

УДК 378.046.4

О. М. ХУДЕНКО

Південноукраїнський регіональний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів, Херсон

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК ПРОЯВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПРАЦЬ А.С. МАКАРЕНКА)

У статті здійснюється аналіз думок науковців щодо понять «педагогічна майстерність» та «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя» через призму педагогічних поглядів А. Макаренка.

Ключові слова: педагогічна майстерність, індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя, самореалізація, індивідуальні риси.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти характеризується швидким темпом розвитку, появою нових можливостей для розкриття професійного потенціалу фахівця, особистість якого була і залишається ключовою. За таких змін нагальними проблемами постають формування та удосконалення педагогічної

майстерності учителя, аналізу та розвитку індивідуального стилю професійної діяльності (ІСПД) освітянина. Адже наявність педагогічної майстерності та ІСПД є запорукою професіоналізму педагога.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблемами педагогічної майстерності займалися такі науковці: Е. Барбіна, Л. Даниленко, І. Зязюн, Л. Крамущенко, І. Кривонос, В. Крижко, Н. Кузьміна, Є. Павлютенков, В. Пекельна, Н. Погрібна, М. Приходько, В. Сластьонін та ін. ІСПД був об'єктом наукових досліджень у працях зарубіжних та вітчизняних психологів і педагогів: Л. Андрощук, А. Адлера, А. Войтович, З. Вяткіної, С. Гончаренка, Л. Дорфмана, І. Зимньої, І. Зязюна, Є. Ільїна, І. Ісаєва, Є. Клімова, Ж. Ковалів, Л. Макарової, А. Маркової, В. Мерліна, Н. Ніконової, І. Підласого, Ю. Самаріна, В. Сластьоніна Б. Теплова, О. Шпартун, М. Щукіна.

Проте до цього часу між науковцями не існує чіткої єдності поглядів щодо розуміння понять педагогічна майстерність, «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя» та як ці поняття кореспондують між собою.

Мета нашої статті полягає в аналізі думок науковців щодо понять «педагогічна майстерність», «індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя», що буде здійснено з використанням творчої спадщини А. Макаренка.

Виклад основного матеріалу. Поняття «педагогічної майстерності» завжди цікавило науковців, дослідників, учителів: звідси – різноманітність поглядів на означене явище. Яскраво та неординарно представлене воно у працях відомого освітянина А. Макаренка, автора оригінальної педагогічної концепції, який власним прикладом продемонстрував важливість оволодіння педагогічною майстерністю для плідної професійної діяльності.

Існує багато дефініцій, потрактувань даного поняття. Так, «Український педагогічний словник» містить таке визначення педагогічної майстерності: «Це характеристика високого рівня педагогічної діяльності ... Ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді» [1, с. 251].

Класичними у педагогіці стали погляди наукової школи педагогічної майстерності І. Зязюна, яка трактує це явище як «комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі» [5, с. 25].

Елементами педагогічної майстерності є:

- гуманістична спрямованість, тобто сукупність ідеалів, інтересів, аксіологічних орієнтацій учителя;
- професійна компетентність, що полягає в знанні предмета, методики його викладання, педагогіки та психології;
- педагогічні здібності – психічні риси особистості, що сприяють успішній педагогічній діяльності;
- педагогічна техніка – комплекс прийомів для керування собою та впливу на учнівський колектив.

Саме А. Макаренко був одним із перших у педагогіці, хто виявив, обґрунтував та перевіряв на практиці всі елементи педагогічної техніки. «Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити «іди сюди» з 15 – 20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, у постаті і в голосі. І тоді я не боявся, що хтось до мене не підійде або не почує того, що треба» [3, с. 145]. Слушною є думка Антона Семеновича про те, що оволодіти педагогічною майстерністю може той, хто цього забажає «... Будь-який учитель, який пропрацював більш чи менш довго, – майстер, якщо він не ледар. І кожен з... молодих педагогів буде обов'язково майстром, якщо він не покине нашої справи, а наскільки він оволодіє майстерністю, – залежить від особистої наполегливості» [3, с. 147].

Саме на педагогічну майстерність А. Макаренка покладав розв'язання важких завдань, вирішення педагогічних ситуацій. «...Треба говорити лише про майстерність, про дійсне знання виховного процесу, про виховне уміння. Я на досвіді переконався, що питання вирішує майстерність, заснована на умінні, на кваліфікації» [3, с. 148].

Педагогічну майстерність не можна ототожнювати лише з комплексом умінь, що реалізуються у професійній діяльності вчителя. Її сутність полягає в особистості вчителя. Так, аналізуючи життєвий шлях, риси характеру та темпераменту Антона Семеновича, ми зрозуміємо, що педагогічна майстерність Макаренка є проявом його «Я» у професійній діяльності: вимогливість, відповідальність, рішучість, дисциплінованість, гуманізм, любов до дітей, справедливість, знання свого предмета, ерудиція, вихованість – всі ці риси особистості педагога вплинули і на формування та розвиток його майстерності, стали її складовими.

Дотичним поняттям до педагогічної майстерності є ІСПД. Уперше це поняття з'явилося у психології (А. Адлер – «стиль життєдіяльності»). Перебуваючи спочатку об'єктом вивчення психологічної науки, ІСПД згодом перемістився і у сферу педагогіки.

Це двозначне поняття, що поєднує індивідуально-психологічні характеристики особистості вчителя та систему прийомів і способів діяльності, які реалізуються ним у навчально-виховному процесі. Сучасна українська дослідниця Ж. Ковалів визначає ІСПД вчителя як «своєрідний самопрояв його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів та прийомів, що утворюють особистісну систему дій» [2, с. 46].

У «Педагогічній енциклопедії» педагогічний стиль визначається як «характерні риси педагогічної майстерності, що традиційно складаються у досвіді вчителів» [6, с. 155]. Його загальні ознаки відображають риси педагогічної майстерності групи вчителів, індивідуальні – особисту майстерність окремих педагогів і пов'язані з їх конкретними нахилами та здібностями, їх рівнем вихованості, освіченості, індивідуальним розвитком – усім, що людина розвиває самостійно.

У формуванні та розвитку свого ІСПД вчитель не лише керується тим, що такий ІСПД має свої переваги та приносить гарні результати, але велике значення у даному контексті має емоційне задоволення. ІСПД виникає там, де педагогу надана свобода дій, вибору та самовираження. Будь-який учитель обирає той ІСПД, який максимально точно відповідає його індивідуальним особливостям. «Оптимальний індивідуальний стиль – це такий тип професійної поведінки, який дозволяє максимально повно використати сильні особистісні та професійні сторони викладача, по можливості компенсуючи слабкі сторони його темпераменту, характеру, здібностей і особистості в цілому» [4, с. 13].

Висновки. Отже, поняття «педагогічної майстерності» та «ІСПД вчителя» залишаються актуальними для дослідників, адже саме звернення до особистості вчителя, намагання покращити, удосконалити його професійну діяльність свідчать про рівень розвитку суспільства. До цього часу дискусійною залишається проблема співвідношення ІСПД та педагогічної майстерності. Частина науковців визначають його як «рис педагогічної майстерності» [1], [6], інші дослідники – «умовою становлення професійної майстерності» [4]. Незважаючи на певні розходження в думках дослідників, можна констатувати, що педагогічна майстерність та ІСПД вчителя є проявами його «Я» у професії. Успіх професійної діяльності вчителя залежить від створення ІСПД, що відповідатиме індивідуальним психологічним характеристикам педагога.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник* / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 375.
2. Ковалів Ж. В. *Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарного профілю: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04* / Ж. В. Ковалів. – Одеса, 2005. – 208 с.
3. Макаренко А.С. *Коллектив и воспитание личности* / Сост. В.В.Кумарин. – М.: Педагогика, 1972. – 332 с.
4. Марченко О.Г. *Основи педагогічної майстерності*. / О.Г.Марченко – Харків.: Вид. група «Основа», 2009. – 112 с.
5. *Педагогічна майстерність: підручник* / [І.А.Зязюна, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.]; за ред. І.А.Зязюна. – К.: СПД Богданова А.М., 2008. – 376с.
6. *Педагогическая энциклопедия* / Под ред. И.А.Каирова, Ф.И. Петрова. В 5т. – Т. 5. – М.: Советская энциклопедия, 1965.

О.Н. Худенко

Южноукраинский региональный институт последипломного образования педагогических кадров, Херсон

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНОГО СТИЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ (НА МАТЕРИАЛЕ РАБОТ А. МАКАРЕНКО)

В статье осуществляется анализ мислей ученых о понятии «педагогическое мастерство» и «индивидуальный стиль профессиональной деятельности учителя» через призму педагогических взглядов А. Макаренко.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, индивидуальный стиль профессиональной деятельности учителя, самореализация, индивидуальные черты.

O.N. Hudenko

Southern Ukrainian regional institute of postgraduate education of pedagogical personnel, Herson

PEDAGOGICAL SKILL AS DEMONSTRATION OF TEACHERS' INDIVIDUAL STYLE OF PROFESSIONAL ACTIVITY

(ON THE MATERIAL OF PAPERS A. MAKARENKO)

The article analyses the views of scientists about the terms “pedagogical skill” and “teachers’ individual style of professional activity” through the prism of Macarenko’s pedagogical views.

Key words: pedagogical skill, teachers’ individual style of professional activity, selfrealisation, individual features.